

Зорница Кръчмарова - „Трансформации. Скритото изкуство на Кристо и Жан-Клод“

Етап № 1

„ОПАКОВАН БРЯГ“

Джон Калдор, мъжът, с чиято помощ беше поставено началото на грандиозните проекти

Скалите бяха много хлъзгави. В един момент паднах и нараних дясното си рамо. Хукнах към болницата и дежурният лекар ми го превърза. После е разказвал, че е „опаквал Кристо“.

От „Кристо и Жан-Клод – разрешена биография“ на Бърт Черноу, 2002, „St.Martin’s Press“, Ню Йорк

СПРАВКА

Име на проекта: „Опакован бряг“, един милион квадратни фута, 1968–1969

Място: Литъл Бей, Австралия

Период на посещаемост: 28 октомври 1969 – 28 ноември 1969

Размери: 56,3 км² въжета и 92,9 м² синтетична тъкан

Участващи организации: Болница „Принц Хенри“ в Литъл Бей, Австралия

Години за реализация: 2

Вложени средства: 100 000 долара

Екип: 110 работници и 15 професионални катерачи

Очакван брой посетители: 100 000

Директор на проекта: Джон Калдор

Една почти случайна среща е в основата на „Опакован бряг“ – смятания и до днес за най-мощен проект на изкуството, осъществен в Австралия през есента на 1969 г. в Литъл Бей, на около 14 километра югоизточно от Сидни, дело на Кристо и Жан-Клод. Всъщност тази творба прави неизвестния дотогава тандем разпознаваем на световната артистична сцена.

Година преди това Джон Калдор, трийсет и три годишен дизайнер в австралийска текстилна компания, запален по изкуството, отива в Ню Йорк по работа. Отбива се в галерията на Лео Кастели, навремето на номер 4 на Източна 77-а в Източен Горен Манхатън и попада на едно от първите опаковани творения на Кристо. Казват му, че артистът няма агент и може да го потърси лично, ако проявява интерес. Калдор бил заинтригуван, получава номера на Кристо и му се обажда. „Отговори ми Жан-Клод, казах ѝ, че съм австралийски колекционер и че желая да се срещна с тях“ спомня си днес Джон, който дължи именно на онова обаждане поне част от брилянтната си кариера в артистичния свят. „Тя се поколеба, каза, че са много заети, и ме помоли да се обадя на другия ден. Така и сторих и после ми даде адреса им на Хауърд Стрийт в Манхатън, където живееха и където и до днес се намира студиото на Кристо.“

Срещнах Джон Калдор, макар и виртуално, на 5 март 2016 г. Мобилният ми звънна и видях кода на Австралия – +61. „Да действаме“, казах си. След няколкоседмична гонитба по имейла най-сетне се свързваме по скайп и в 12 часа на обяд мое време и 22 часа негово започнахме интервюто. Когато се появи на монитора, видях карирана риза,

безупречна брада, открито и усмихнато лице. Калдор си дойде право на думата: „Срещата с Кристо и Жан-Клод промени живота ми. Те ми дадоха възможността да докажа себе си и да разбера какво искам да правя, „като порасна“. Всичко започва именно в онзи ден в края на юни 1968 г. на Хауърд Стрийт. Този път самият Кристо си спомня за това в интервю пред Джермано Челант за каталога на изложбата „Кристо и Жан-Клод – водни проекти“ в музея „Санта Джулия“ в Бреша, 6 април – 18 септември 2016 г.: „Хапнахме сандвичи и изпихме по едно кафе, после Джон посети студиото, където видях скици за проекта „Опакован бряг“ за западния бряг на САЩ. Защото онзи проект е създаден не за Австралия, а за Калифорния“.

Джон остана учуден защо този проект е насочен към Калифорния, а не към Австралия. В интервюто Кристо уточнява причината – първо е разговарял с Морис Тушман, по онова време куратор на творбите от XX век в Държавния музей на изкуството в Лос Анджелис (LACMA), и после с Питър Селц, изкуствовед. Допълва, че това се случва в средата на 60-те години, когато американският културен свят изживява десетилетие на разцвет и непредвидима динамика и на мода е калифорнийската мечта.

Калдор нарича тази среща „много любопитна, почти парадоксална“. „Поканих Кристо и Жан-Клод в Австралия за изложба и поредица от лекции за работата им. Компанията, за която работех по онова време, обикновено отпускаше стипендии за млади артисти и щях да направя всичко възможно да бъде присъдена на тях.“ Но отговорът им бе: „Не, благодаря“. Всъщност не става дума за истински отказ, а по-скоро за вдигане на мизата. При тяхната амбиция Кристо и Жан-Клод били готови с удоволствие да отидат до Австралия при едно условие: Калдор да им намери парче бряг за опаковане, след като в Калифорния вероятно нямало да получат необходимите разрешения. „По-точно, поискаха да им намеря 15 мили брегова ивица“, допълва Калдор. И отпивайки от чашата с уиски, продължава: „Останах като гръмнат, но го взех на сериозно. Притежаваха такава харизма и толкова ентузиазъм, че колкото повече говорех, толкова повече се убеждавах, че най-важното нещо, което трябва да направя, е да се върна бързо в Австралия и да потърся това парче бряг. И до днес споменът за този момент ме кара да се усмихам...“.

И Калдор наистина го направил. Върнал се в Сидни и започнал да чука на всички врати, само и само да намери най-подходящото място. Смятал, че проектът на Кристо и Жан-Клод е напълно откачен, но именно поради това трябва да бъде реализиран и щял да преобърне тогавашната скучновата според него артистична сцена в Австралия.

„Най-големият проблем беше да намеря правилния човек – продължава Калдор. – В зависимост от местоположението всяка част от крайбрежната ивица беше под юрисдикцията или на армията, или на флота, или на някоя друга държавна институция. Получих дори отговор, че не би било приемливо земите на кралицата да се предоставят за такава цел.“ Имаше предвид, разбира се, Нейно Величество Елизабета Втора, кралица на Англия и на всички Британски територии!

Тогава Калдор сменил стратегията и решил да се насочи към частни институции, които стопанисват земя по крайбрежието. „Най-сетне попаднах на болницата „Принц Хенри“ в Литъл Бей, специализирана в лечението на „болести с треска“ като дифтерия, туберкулоза и грип и която притежава част от брега под скалите, на която се намират сградите ѝ. И невероятно, но факт – директорът ѝ, доктор Джон Кланси, ме изслуша.“ Идеята била Кристо и Жан-Клод да наемат зоната и така болницата щяла да получи

финансова инжекция, за да извършва дейността си. Освен това екипът на болницата бил нает да участва в почистването на бреговата линия, която била използвана за боклукчийско сметище. Подготвен бил подробен документ, в който се поставя черно на бяло всеки отделен аспект, включително и времето на реализацията. Зоната е предоставена от 1 октомври до 30 ноември 1969 година. Нито ден повече. И евентуалните щети щели да бъдат изцяло за сметка на Кристо и Жан-Клод. Калдор си спомня: „Любопитно 30 е, че бордът на болницата гласува единодушно „за“ проекта, докато медицинските сестри заплашиха със стачка, защото на онова парче бряг обикновено прекарваха обедната си почивка“.

Артистичната двойка, заедно със сина си Кирил, пристига в Австралия на 25 септември 1969 година. Калдор, както е обещано, е определен за директор на проекта. И му хрумва идеята да въвлече в реализацията бившия майор от австралийската армия Ниниън Мелвил, поверявайки му ръководството на екипа от работници и катерачи, наети за случая: общо 125 души. На него се дължи фразата: „Имаме над 120 работници готови да умрат!“. На която, твърди се, Жан-Клод отговаря: „Знаем, че има рискове, но не искаме нито една жертва“. В интервюто на Челант четем изявлението на Кристо за особеностите на околната среда на този бряг: „Онова на „Опакован бряг“ не беше нормално море, а много труден океан, с вълни, акули, ветрове и течения, напълно нормални за Южния Пасифик“.

Трудностите в подобни сложни откъм организация ситуации винаги дебнат зад ъгъла. Броени дни преди откриването на проекта вятърът разрушава голяма част от вече направеното с толкова труд от екипа. Избраният плат – синтетична противоерозионна тъкан, обикновено използвана в селското стопанство за защита на насажденията през зимата – е направен така, че да издържа на вятър със скорост до 145 км/час. В онзи случай тя надвишава 160 км/час. „Върху брега връхлетя истинска буря, която буквално изтръгна плата там, където още не беше закрепен здраво за скалата, а само беше положен“, разказва Калдор, като добавя, че това е един от най-силните спомени в тази необичайна авантюра не толкова заради самата случка, колкото заради реакцията на Кристо и Жан-Клод. „За няколко минути голяма част от направеното с нечовешки усилия бе разрушено. Бяхме отчаяни, защото имяхме малко пари, а и вече бяха на привършване. Но Кристо, с Жан-Клод до себе си, понесе нещата стоически. Каза само, че когато работиш с природата, може да се случи всичко и че трябва да запретиш ръкави и да се заловиш отново за работа.“

Така и направили. Сложили нов плат на мястото на липсващия и макар и със седмица закъснение от графика, инсталацията е завършена и отворена за публиката на 28 октомври 1969 година. Само през първия ден посетителите са около 2500. Калдор признава, че е почти невъзможно да се изчисли колко точно са били те в онзи ден, нито пък колко души общо са видели проекта през следващите четири седмици. Но за успеха на инсталацията е категоричен: „Дори и най-критично настроените накрая останаха изумени от внушителността на „Опакован бряг“ – 2,4 километра опакована ивица, с широчина до 244 метра и височина в северната част на стръмната скала до 26 метра“. И допълва: „Този проект беляза вододел в съвременното австралийско изкуство. Имаше невероятен отклик по целия свят. И привлече вниманието към един кът от планетата, който до онзи момент беше останал изключен от международната художествена сцена“.

И още нещо сигурно – проектът бележи вододел в живота на самия Джон Калдор. „Дадох си сметка, че щом можех да координирам подобно нещо, бих могъл без съмнение да ръководя изцяло свой бизнес“, продължава моят събеседник, който скоро след това напуска работа и открива собствена фабрика за текстил. Още повече че развива своята любов към съвременното изкуство в „Kaldor Public Art Projects“ – организация с нестопанска цел, целяща да изведе изкуството извън музеите и да преобрази публичните пространства в съвременни новаторски проекти с участието на световноизвестни артисти.

Калдор продължава: „През последните години, освен с всички останали, работихме с Марина Абрамович, Джеф Кунс и Джон Балдесари“. Гордее се най-вече с възпитателната дейност, която организацията осъществява в сътрудничество с началните и средните училища. „Изкуството е живот – допълва той. – И колкото по-рано го опознаеш, толкова по-добре.“

Калдор е бил и в бордовете и международните съвети на много художествени организации от първостепенен мащаб, между които PSI на МоМА в Ню Йорк, Тейт Модърн в Лондон и Биеналето в Сидни. И досега е в международния борд на МоМА. „Дълга всичко на Кристо и Жан-Клод – повтаря той. – Те ми отвориха очите.“ За него приятелството с тях е несъмнено: „Те са част от семейството ми. С Кристо се чуваме редовно и се виждаме при всяка възможност. Аз съм с унгарски произход, емигрант в Австралия със семейството ми от тринайсетгодишен; той е с български произход, избягал на Запад на възраст малко над двайсете. Фактът, че и двамата сме емигранти, не е определящ в нашите отношения, но без съмнение е още едно нещо, което ни сближава. Останалото е безусловната любов към изкуството и в крайна сметка към свободата.“